

*The window to the
practical family law*

حقوق خانواده به زبان ساده

(ازدواج و طلاق)

و راهنمای عملی و کاربردی نحوه طرح دعاوی مربوط به
ازدواج و طلاق

محمدرضا زمانی درمزاری (فرهنگ)

مشاور حقوقی و وکیل دعاوی

زمانی درمزاری، محمدرضا، ۱۳۵۲ -
حقوق خانواده به زبان ساده (ازدواج و طلاق) و راهنمای عملی و
کاربردی ... / محمدرضا زمانی درمزاری، -- تهران: فرانک، ۱۳۸۴.
۳۶ ص.

ISBN: 964-95980-7-3

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.

۱. حقوق خانواده -- قوانین و مقررات -- ایران. الف. عنوان.
۳۴۶ / ۵۵۰۱۵ KMH ۵۴۰ / ۸ح
کتابخانه ملی ایران ۱۵۶۰۷-۸۴م

نام کتاب: حقوق خانواده به زبان ساده و راهنمای عملی و کاربردی نحوه طرح

دعای مربوط به ازدواج و طلاق (جلد دوم)

مؤلف: محمدرضا زمانی درمزاری (فرهنگ)

ویراستار: داود ناصری (وکیل دادگستری)، آمنه حیدری (کارشناس حقوقی)

مقابلہ و بازخوانی متن: مجید هوشی، زهرالسادات خدادادی

جلد: دوم

شمارگان: ۲۰۰۰

چاپ اول: ۱۳۸۴

چاپ: مقدم

ناشر: فرانک

طرح جلد: میم گرافیک (میراندا انصاری، مهسان صانعی)

حروفچینی و صفحه‌آرایی: کانون تبلیغاتی فرانک (مژگان ثمری)

بهاء: ۳۵۰۰۰ ریال

ISBN: ۹۶۴-۹۵۹۸۰-۷-۳

تقدیم به :

- دوست و دانشمند فرهیخته؛ آقای دکتر علی مدرس، نوه محترم شهید سید حسن مدرس.
- همسر مهربان و حقوق‌دانم؛ یار هم‌اندیش و همکار نیک‌اندیش عرصه عدالت و حقیقت.
- فرزندانم، فرهنگ و فرزانه‌بیتا؛ امید حال و آتیه‌ام در این دایره مینا.

فصل اول: نکاح

۱- خواستگاری	۳
- حالات حقوقی خواستگاری:	۴
۱-۱- خواستگاری و رابطه جنسی دختر و پسر	۴
۱-۲- عدم نفوذ وجه التزام در خواستگاری	۴
۱-۳- فریب در خواستگاری	۴
۱-۴- قابل استرداد بودن مهریه	۴
۱-۵- خواستگاری از نامزدی دیگری	۴
۱-۶- خواستگاری قبل از اعلام موافقت	۵
۲- نامزدی	۵
- حالات حقوقی نامزدی:	۵
۲-۱- همنامان	۵
۲-۲- برهم زدن نامزدی	۶
۲-۳- قابل استرداد بودن هدایای دوران نامزدی	۶
۲-۴- خسارات ناشی از برهم زدن نامزدی	۶
۲-۵- انحلال نامزدی در اثر فوت یکی از نامزدها	۷
۲-۶- مرور زمان ناشی از به هم خوردن نامزدی	۷
۳- قابلیت صحی برای ازدواج:	۷
۳-۱- شرایط زوجین:	۸
- اجازه معافیت از سن ازدواج	۸
- اجازه ولی فہری در نکاح دختر کبیر	۹
۳-۲- شرایط منفی (موانع) نکاح:	۱۰

- ۱-۳-۲-۱- قرابت نسبی: ۱۰
- ۱۱- -اقرای نسبی که ازدواج با آنها ممنوع است ۱۱
- ۱۱-۳-۲-۲- قرابت رضاعی ۱۱
- ۱۲-۳-۲-۳- قرابت سببی (قرابت بالمصاهره) ۱۲
- ۱۵-۳-۲-۴- ازدواج با همسر دیگری ۱۵
- ۱۶-۳-۲-۵- لعان ۱۶
- ۱۷-۳-۲-۶- احرام (عقد نکاح در حال احرام) ۱۷
- ۱۷-۳-۲-۷- زنا با زن شوهردار یا زنی که در عده رجعیه (معتده) است ۱۷
- ۱۸-۳-۲-۸- نزدیکی به شبهه و زنا ۱۸
- ۱۸-۳-۲-۹- منع ازدواج در اثر عمل شنیع ۱۸
- ۱۹-۳-۲-۱۰- حرمت پس از طلاق سوم ۱۹
- ۲۰-۳-۲-۱۱- حرمت پس از طلاق نهم ۲۰
- ۲۰-۳-۲-۱۲- حرمت نکاح با غیرمسلمان (کفر / اختلاف در مذهب) ۲۰
- ۴- ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجی: ۲۱
- ۴-۱- نظام حقوقی ازدواج زنان ایرانی با اتباع خارجی: ۲۱
- ۴-۱-۱- مرحله نخست (قانون نامه تابعیت) ۲۱
- ۴-۱-۲- مرحله دوم (قانون تابعیت ۱۳۰۸) ۲۲
- ۴-۲- تأثیر ازدواج زن ایرانی با مرد خارجی بر حقوق مالی ۲۲
- ۴-۳- بازگشت زن به تابعیت ایران در تحمیل تابعیت خارجی بر اثر ازدواج ۲۳
- ۴-۴- مکانیسم حقوقی و تشریفات قانونی ازدواج اتباع خارجی با زنان ایرانی ۲۳
- ۴-۵- ضمانت اجرای قانونی ازدواج اتباع خارجه با بانوان ایرانی ۲۵
- ۴-۶- قانون و دادگاه حاکم بر احوال شخصیه زنان ایرانی و اتباع خارجی: ۲۶
- ۴-۶-۱- نکاح (ازدواج): ۲۷
- الف- نکاح ایرانیان در خارج ۲۷
- ب- نکاح خارجیان در ایران ۲۷

ج- اختلاف تابعیت زن و مرد	۲۸
۲-۶-۴- طلاق:	۲۸
- طلاق بین زن و شوهر دارای تابعیت متفاوت	۲۸
۳-۶-۴- اقامتگاه	۲۹
۴-۶-۴- روابط بین ابوین و اولاد	۲۹
۵-۶-۴- ولایت و قیمومت	۳۰
۵- شرایط صحت نکاح:	۳۰
۱-۵-۱- ایجاب و قبول	۳۰
۲-۵-۲- صیغه عقد نکاح	۳۰
۳-۵-۳- شرایط عاقد	۳۱
۴-۵-۴- توالی ایجاب و قبول	۳۱
- متعاقبین لال	۳۱
۵-۵-۵- اعتبار تعیین زوجین	۳۲
۶-۵-۶- تعلیق در نکاح	۳۲
۶- شروط ضمن عقد نکاح:	۳۲
- شروط ضمن عقد نکاح در سند نکاحیه (عقدنامه)	۳۳
۷- وکالت در نکاح	۳۶
۸- نکاح به وسیله قیم	۳۶
۹- نکاح فضولی	۳۶
۱۰- نکاح منقطع (موقت):	۳۷
۱-۱۰- ازدواج موقت از منظر حقوق و قانون:	۳۷
الف- بذل مدت	۳۸
ب- شرایط صحت عقد موقت	۳۸
ج- شروط ضمن عقد نکاح موقت	۳۹
د- انحلال نکاح موقت	۳۹

- ۱۰-۲- نکاح موقت (منقطع) از نگاه عموم: ۴۰
- ۱۰-۲-۱- تعریف عرفی نکاح در بین عامه ۴۰
- ۱۰-۲-۲- متعه از منظر عموم: ۴۰
- الف- خانواده‌ها ۴۰
- ب- پسران ۴۱
- ج- دختران ۴۱
- ۱۰-۲-۳- امکانات و فرصت‌های در راه تحقق متعه (نکاح موقت) در جامعه ۴۳
- ۱۰-۲-۴- موانع و محدودیت‌های در راه تحقق متعه (نکاح منقطع) ۴۳
- ۱۰-۲-۵- رهیافت‌ها و راه‌کارهای پیشنهادی در راه تحقق نکاح موقت (متعه) در جامعه ۴۴
- نتیجه (پایان سخن نکاح موقت) ۴۵
- ۱۱- مهر (مهریه) ۴۶
- ۱۲- آثار نکاح (ازدواج): ۴۷
- ۱۲-۱- ایجاد رابطه زوجیت ۴۷
- ۱۲-۲- تکالیف زوجین: ۴۷
- ۱۲-۲-۱- تکالیف مشترک زوجین نسبت به یکدیگر ۴۷
- ۱۲-۲-۲- حقوق و تکالیف مختص هریک از زوجین: ۴۷
- الف- تکالیف شوهر نسبت به زن: ۴۷
- ۱- ریاست خانواده ۴۷
- ۲- نفقه (انفاق) ۴۸
- ۳- مهر (مهریه) ۴۹
- ب- تکالیف مختص زن به شوهر: ۴۹
- ۱- تمکین ۴۹
- ۲- سکونت در منزل مشترک (مورد تعیین شوهر) ۴۹
- ۳- منع زوجه از اشتغال ۵۰
- ۴- حق تصرف زوجه (استقلال زن) در دارایی‌های خود ۵۰

۵۱	۱۳- انحلال نکاح (ازدواج):
۵۱	۱۳-۱- موجبات فسخ نکاح:
۵۱	۱-۱-۱- عیب:
۵۱	الف- عیوب مشترک:
۵۱	۱- جنون:
۵۱	۱-۱- جنون شوهر
۵۲	۱-۲- جنون زن
۵۲	ب- عیوب مختص:
۵۲	۱- عیوب مختص مرد
۵۳	۲- عیوب مختص زن
۵۳	۱۳-۱-۲- حق فسخ نکاح در فرض فقدان اوصاف:
۵۵	- فوریت حق فسخ

فصل دوم: طلاق

۵۷	۱- موجبات طلاق
۵۷	۲- شرائط طلاق
۵۸	۳- ولایت و وکالت در طلاق
۵۹	۴- شرایط مطلقه (شرایط لازم در زن برای طلاق)
۶۰	۵- موارد امکان درخواست طلاق از سوی زن:
۶۰	۵-۱- شرط وکالت زن در طلاق:
۶۱	- استتکاف شوهر و یا عدم قدرت او از دادن نفقه
۶۲	۵-۲- طلاق ناشی از استتکاف شوهر از ادای نفقه:
۶۲	- عسر و حرج
۶۳	۵-۳- طلاق به علت عسر و حرج (طلاق عسر و حرجی)

۶۳	۶- طلاق توافقی (طلاق به توافق)
۶۴	۷- آثار گواهی عدم امکان سازش
۶۵	۸- انواع طلاق:
۶۵	۸-۱- طلاق بانئن:
۶۷	۸-۱-۱- طلاق خلع
۶۷	۸-۱-۲- طلاق مِبارات
۶۸	- شرائط و احکام مشترک طلاق خلع و مِبارات:
۶۸	الف- وکالت در طلاق خلع و مِبارات
۶۸	ب- چیزی که می‌تواند فدیة در طلاق قرار گیرد
۶۸	ج- بذل در طلاق که به وسیله زن به عمل می‌آید
۶۸	د- شوهر در طلاق خلع و مِبارات مالک فدیة می‌گردد
۶۸	ر- تأثیر بطلان فدیة در طلاق خلع و مِبارات
۶۹	هـ- امکان رجوع زن به عوض در ایام عدّه
۶۹	و- رجوع زن به عوض، ایقاع است
۶۹	ی- طلاق خلع و مِبارات، مادام که زن رجوع به عوض نکرده، بانئن بوده و با رجوع وی تبدیل به طلاق رجعی می‌گردد
۷۰	۸-۱-۳- سومین طلاق
۷۰	۸-۲- طلاق رجعی
۷۱	۹- آثار طلاق نسبت به اطفال:
۷۱	۹-۱- حضانت
۷۲	۹-۲- نفقه
۷۲	۱۰- عدّه طلاق و فسخ نکاح:
۷۳	۱۰-۱- عدّه طلاق و فسخ نکاح در زنان حائض
۷۳	۱۰-۲- عدّه طلاق و فسخ نکاح در زن حامل
۷۳	۱۰-۳- فسخ نکاح در زمان عدّه طلاق

۷۴	۱۰-۴- عده در نکاح موقت (منقطع)
۷۴	۱۰-۵- عده وفات:
۷۵	۱۰-۵-۱- فوت در حال عده رجعی
۷۵	۱۰-۵-۲- فوت در عده بان
۷۵	۱۰-۶- عده در وطی به شبهه و زنا
۷۷	۱۰-۷- احکام عده:
۷۷	۱۰-۷-۱- احکام مطلقه رجعی در مدت عده:
۷۷	الف- استحقاق زن به نفقه در مدت عده
۷۷	ب- باقی ماندن تکالیف زن در قبل از طلاق رجعی در مدت عده
۷۷	ج- ارث‌بری هریک از زن و مرد در صورت فوت در ایام عده
۷۷	۱۰-۷-۲- احکام مطلقه بانه در مدت عده:
۷۸	الف- احکام مطلقه به طلاق خلع و مبرات
۷۸	ب- احکام عده وفات

فصل سوم: راهنمای عملی و کاربردی نحوه دعاوی خانوادگی در خصوص ازدواج و طلاق

۸۰	بخش اول - دعاوی حقوقی مربوط به ازدواج و طلاق:
۸۰	۱- قلمرو جغرافیایی دادگاه‌های خانواده (تهران)
۸۵	۲- نحوه تدوین و نگارش دادخواست حقوقی
۸۶	۳- مجهول‌المکان بودن خواننده
۸۷	۴- دعاوی مربوط به خواستگاری و نامزدی:
۸۷	۴-۱- امکان امتناع هریک از مرد و زن از وصلت تا قبل از وقوع نکاح
۸۷	۴-۲- مطالبه / استرداد هدایای دوران نامزدی
۸۸	۴-۳- مطالبه خسارات ناشی از برهم زدن نامزدی
۹۱	۵- دعاوی مربوط به قابلیت صحتی برای ازدواج:

- ۵-۱- دادخواست صدور تجویز ازدواج برای دختر باکره ۹۱
- ۵-۲- دادخواست صدور تجویز ازدواج به جهت غیرممکن بودن اجازه از پدر یا جد پدری ۹۱
- ۵-۳- دادخواست بطلان ازدواج به درخواست ولی دختر ۹۱
- ۶- دعاوی مربوط به موانع نکاح: ۹۵
- ۶-۱- دادخواست ابطال عقد دوم به جهت ایجاد زوجیت براساس عقد اول ۹۵
- ۶-۲- دادخواست ابطال عقدنامه موقت به لحاظ ممنوع بودن جمع دو خواهر ۹۵
- ۶-۳- ابطال عقدنامه، به لحاظ رضاعی بودن رابطه خواهان و خوانده ۹۵
- ۷- دعاوی مربوط به صحت نکاح: ۹۹
- ۷-۱- الزام مرد (خوانده) به نکاح ۹۹
- ۷-۲- ثبت واقعه ازدواج عادی ۹۹
- ۷-۳- صدور گواهی عدم امکان سازش (طلاق) / ابطال عقد به لحاظ اکراهی بودن نکاح ۹۹
- ۸- اعمال شروط ضمن عقد نکاح ۱۰۵
- ۹- ابطال نکاح (ازدواج)، به لحاظ اشتباه در تعیین زوجه ۱۰۵
- ۱۰- دعاوی مربوط به وکالت در نکاح ۱۰۸
- ۱۰-۱- ابطال نکاح رسمی به لحاظ عدم اختیار وکیل در تزویج ۱۰۹
- ۱۰-۲- نفی زوجیت به لحاظ عدم وجود وکالت ۱۰۹
- ۱۰-۳- فصولی بودن نکاح ۱۰۹
- ۱۱- دعاوی مربوط به حقوق و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر: ۱۱۴
- ۱۱-۱- تمکین: ۱۱۴
- ۱۱-۱-۱- عدم تمکین زن ۱۱۴
- ۱۱-۱-۲- عدم تمکین مرد ۱۱۴
- ۱۱-۲- ازدواج مجدد ۱۱۴
- ۱۱-۲-۱- نفقه ۱۱۹
- ۱۱-۲-۲- تعیین مسکن مستقل و علیحده ۱۱۹
- ۱۲- دعاوی مربوط به مهریه: ۱۲۴

- ۱۲-۱- مطالبه مهریه از طریق محاکم دادگستری (دادگاه خانواده) ۱۳۴
- ۱۲-۲- مطالبه مهریه از طریق مراجع ثبتی (اجرای ثبت) ۱۳۴
- ۱۳- دعاوی مربوط به نکاح موقت: ۱۳۱
- ۱۳-۱- اثبات رابطه زوجیت (موقت) ۱۳۱
- ۱۳-۲- ثبت واقعه نکاح موقت (منقطع) ۱۳۱
- ۱۳-۳- مطالبه نفقه معوق به استناد شرط ضمن عقد نکاح موقت ۱۳۱
- ۱۴- منع اشتغال زوجه ۱۳۴
- ۱۵- استرداد جهیزیه ۱۳۴
- ۱۶- دعاوی مربوط به انحلال و فسخ نکاح: ۱۴۰
- ۱۶-۱- انحلال به لحاظ فسخ نکاح: ۱۴۰
- ۱۶-۱-۱- فسخ نکاح به علت جنون (ادواری / دائم) ۱۴۰
- ۱۶-۱-۲- فسخ نکاح به علت عیوب مرد ۱۴۰
- ۱۶-۱-۳- فسخ نکاح به علت عیوب زن ۱۴۳
- ۱۶-۱-۴- فسخ نکاح به علت تدلیس ۱۴۳
- ۱۶-۱-۵- فسخ نکاح به علت تخلف از وصف (عدم سلامتی زوج / زوجه) ۱۴۳
- ۱۶-۲- انحلال نکاح به جهت طلاق: ۱۴۷
- ۱۶-۲-۱- دعاوی مربوط به طلاق ۱۴۷
- ۱۶-۲-۲- طلاق توافقی ۱۴۷
- بخش دوم - دعاوی کیفری مربوط به ازدواج و طلاق ۱۵۸
- ۱- نحوه تشکیل پرونده کیفری (به جریان انااختن شکوائیه) ۱۵۸
- ۲- دعاوی جزایی مرتبط با ازدواج و طلاق: ۱۶۰
- ۲-۱- ترک انفاق ۱۶۰
- ۲-۲- نکاح غیرشرعی و غیرقانونی ۱۶۳
- ۲-۳- وقوع طلاق بدون گواهی عدم امکان سازش ۱۶۴

۱۶۴	۲-۴- ازدواج مجدد
۱۶۴	۲-۵- عدم ثبت واقعه ازدواج دائم، طلاق و رجوع
۱۶۸	۲-۶- نکاح قبل از بلوغ
۱۶۹	۲-۷- تدلیس و فریب در ازدواج
۱۷۲	۲-۸- سقط جنین
۱۷۲	۲-۹- توهین، هتک حرمت و ضرب و جرح خانوادگی
۱۷۴	۲-۱۰- ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجی

ضمائم

۱۷۶	۱- نکته‌ها و بایدهای عملی و کاربردی ازدواج و طلاق
۱۸۵	۲- بایسته‌های کاربردی ازدواج و طلاق (سؤال و سخن):
۲۲۷	- نمونه آراء محاکم در خصوص ازدواج و طلاق
۲۸۶	- فهرست مناطق ثبتی و واحدهای ثبتی تهران بزرگ
۲۸۷	- فهرست مراکز انتظامی تهران بزرگ
۲۸۹	- فهرست دادسراهای عمومی و انقلاب تهران
۲۹۱	- کلام آخر
۲۹۳	- کتاب‌نامه
۲۹۵	- آثار نگارنده

به نام آفریدگار مهر و اندیشه

بیا تا جهان را به بد نسپریم به کوشش، همه دست به نیکی بریم

مقدمه

بیشتر زوجین و خانواده‌ها براین واقعیت و حقیقت واقف نیستند که منشاء اصلی اختلافات زناشویی، صرف‌نظر از تفاوت‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، در عدم شناخت طرفین و جایگاه هریک نسبت به یکدیگر و مآلاً، عدم امکان ایجاد تفاهم و تجانس اخلاقی و عاطفی، به منظور تشکیل و استمرار یک زندگی مطلوب خانوادگی است. گرچه، تقریباً همه آن‌ها به تفاوت بین زن‌ها و مردها باور دارند، اما اغلب آنان هنوز، حتی در طبقات تحصیل‌کرده و دانش‌آموخته، از کم و کیف این تفاوت‌ها بی‌اطلاعند؛ آن‌ها بدون توجه به این که، قرار است با هم تفاوت‌هایی داشته باشند، رو در روی یکدیگر ایستاده‌اند. مردها به اشتباه انتظار دارند که زن‌ها مانند آنان بیندیشند، ارتباط برقرار سازند و واکنش نشان دهند. زن‌ها نیز به اشتباه انتظار دارند که مردها مانند آن‌ها احساس کنند، ارتباط برقرار سازند و از خود واکنش نشان دهند. آن‌ها فراموش کرده‌اند که قرار است مردها و زن‌ها با هم متفاوت باشند و در نتیجه، روابط آنان با یکدیگر، سرشار از اختلاف و اصطکاک است. اگر بتوانیم این تفاوت‌ها را شناسایی و به آن‌ها احترام بگذاریم، تا حدود زیادی از اختلافات ما و همسرمان کاسته می‌شود، برای بهبود مناسبات زوج‌ها باید درکی به وجود آورد که به تفاوت‌هایی که عزت‌نفس و شأن و بزرگی و روابط متقابل میان آن‌ها را بهبود می‌بخشد و به عشق و علاقه آن‌ها می‌افزاید، توجه داشته باشد.

با درک تفاوت‌های اصولی زن و مرد، زوجین در موقعیتی قرار می‌گیرند که بسیاری از ناراحتی‌های موجود میان آن‌ها از میان خواهد رفت. می‌توان سوء تفاهم‌ها را تخفیف داد و یا حتی، از آن به کلی اجتناب کرد و توقعات بی‌جا و ناخوشایند را اصلاح نمود. با این نگاه، زوجین به خوبی در می‌یابند که می‌توانند آرام بگیرند و به جای مقاومت در برابر همدیگر و یا تلاش جهت تغییر هم، با برداشت همدلانه در مقام همیاری و همکاری با هم برآیند^{*}.

خسنت به اتفاق ملاحمت جهان گرفت آری به اتفاق، جهان می‌توان گرفت

مشاهدات و واقعیات موجود در جامعه، حکایت از ظهور و بروز روزافزون بحران‌های متعدد خانوادگی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در عرصه مناسبات فامیلی و خویشاوندی داشته و آثار مخربی بر بنیان و هستی آن وارد نموده و می‌نماید. افسوس و صد البته، افسوس که بحران‌های خانوادگی، صرف‌نظر از مبداء و منشاء آن‌ها، روند رو به تزایدی به خود گرفته و در برخی از امور، متأسفانه و ناخواسته، شکل نهادین و عرفی در بین خانواده‌ها یافته است. این‌گونه است که پسران و دختران جوانِ امروزی و خانواده‌های آن‌ها، به جهت عدم امکان آسیب‌شناسی اختلافات

^{*} دکتر جان‌گری، مردان مریخی، زنان ونوسی. ترجمه مهدی قراچه‌داغی، صص ۱۲ و ۷۵.

و بحران‌های مزبور و سعی گروهی یکدیگر برای حل و فصل مسألت‌آمیز آن‌ها و قرار گرفتن در کنار هم برای نیل به این منظور، راه‌حل غایی و اساس خویش را موضع‌گیری در مقابل هم و در هدایت یکدیگر به سوی مراجع قضایی و قانونی یافته و با طرح هر دعوای جدید، آتش نیستی بر خرمن هستی توافق و تجانس خانوادگی، زناشویی و فرزندان خویش می‌زنند.

خانواده‌ها و زوجین به لحاظ عدم آشنایی با حقوق و تکالیف خود و به جای مراجعه به مراکز تخصصی و علمی (دفاتر وکلای محترم دادگستری و مشاوران مکرم حقوقی و خانوادگی و مراکز مشاوره خانواده) و مشاوره با آن‌ها، به منظور حل و فصل محترمانه اختلافات فی‌مابین و مهم‌تر از آن، مشورت با مشاورین متخصص و ذیصلاح، جهت پیش‌گیری از نامالایمات آتی یا معضلات در شرف وقوع، همواره، سفره دل بر نامحرم غیرمتخصص گشوده و طلب رهنمود از آن‌ها می‌نمایند. آنان نیز به جای هدایت زوجین در آتش گداخته بر آن تافته به مراجع و کانون‌های شایسته مزبور، بر دامنه آتش آن‌ها افزوده و بر اختلافات فی‌مابین، به شدت می‌افزایند. خانواده‌ها نیز به جای آن که نقش محلل و جذبی در ایجاد سازش و حل و فصل اختلافات زوجین جوان نمایند، عموماً دارای نقش مخرب و حذفی بوده و رسالت محتوم خویش را در آن می‌یابند.

گرچه، به مانند اساتید ممتاز حقوق ایران بر این باوریم که حقوق خانواده، تنها حقوق نیست؛ آمیزه‌ای از حقوق و اخلاق، از آن چه هست و از آن چه بایستی باشد. نویسنده حقوق، همین که به خانواده می‌رسد، فتنی را که از پیش آموخته، نارسا می‌بیند و پای استدالیان را چوبین. حق نیز همین است، زیرا به دشواری می‌توان عواطف انسان و بازتاب‌های طبیعی او را در قالب قواعد محصور کرد. حقوق به دشواری به درون خانواده و این مامن طبیعی راه می‌یابد، زیرا وسیله تضمین قواعد خود را ندارد. آن چه در آن می‌گذرد، از خصوصی‌ترین و عاطفی‌ترین چهره‌های زندگی است. نه شاهی برای رفتار نابهنجار می‌توان آورد و نه ضابطه دقیقی برای ارزیابی سلوک همسران به دست داد.

همه چیز نسبی و عرفی و تابع شرایط مادی و معنوی زندگی خاص هر خانواده است و حقوق نمی‌تواند درباره چنین محیطی به طور شایسته تصمیم بگیرد. پس، ناچار به وضع قواعدی مبهم و مجرد، مانند لزوم همکاری زن و شوهر و رفتار عادلانه با همسران می‌پردازد و تعیین مصداق‌های همکاری و عدالت را به عرف و اخلاق وامی‌گذارد. و گرچه، طبع خانواده با حقوق و احکام آمرانه آن سازگار نیست و اثر قوانین در ایجاد نظم در آن ناچیز است، لکن حقوقدان هنگام برخورد با قواعد خانوادگی باید در تلطیف و اخلاقی کردن قواعد آن بکوشد و سرنوشت خانواده را فدای منطق حقوق نسازد، به مصلحت‌اندیشی پردازد و آرمان‌های اخلاقی را در تعبیر قواعد مؤثر سازد.*

اما، باید واقعیت را فراتر از این آرمان حقوقی یافت؛ در جامعه‌ای که زوجین، روزانه هزاران دعوی حقوقی و کیفری را علیه هم طرح و به تیت استیفای حقوق قانونی و محکوم نمودن طرف

خود. قسم یاد کرده و عزم جزم می‌نمایند، ضرورت توجه واقع‌بینانه‌تر به موضوع حقوق خانواده امری ضروری و محتوم می‌نماید. بدیهی است توجه به "آرمان" و عنایت به "امکان"، حد متعارف یک گفتمان حقوقی با ایمان در جامعه امروزی بوده و خواهد بود:

مفاهیم حقوقی و به ویژه، حقوق خانواده به لحاظ فنی و تخصصی بودن و عدم شناخت کافی و رافی خانواده‌ها و زوجین از حقوق مربوطه و نتیجتاً، عدم امکان برخوردی کامل از آن‌ها و یا دفاع از حقوق قانونی خود، نه تنها بر مشکلات روزافزون آن‌ها می‌افزاید، بلکه موجبات اطلاله دادرسی و تحمیل نارسایی‌های متعدد اداری و قضایی را بر دستگاه عدالت‌پرور قضایی، سبب می‌گردد. ضمن آن‌که، به جهت عدم ترویج و تثبیت "فرهنگ تخصصی و کالت و مشاوره حقوقی" در بین افراد و خانواده‌ها، آن‌ها عموماً، خود را حقوقدان پنداشته و به لحاظ هزینه‌بری مراجعه به دفاتر مشاوره حقوقی و خانوادگی، شخصاً و رأساً و یا با جلب نظر غیرتخصصی افراد غیرمتخصص، در مقام اجتهاد به رأی در موضوعات و دعاوی حقوقی مربوطه برآمده و چه بسا، نادانسته، نسخه محکومیت ناباورانه خود را نیز می‌پیچند.

اندکی کنکاش در دادگاه‌های خانواده و مراجع قانونی و مطالعه در اوضاع مراجعان و خانواده‌ها در آن مراکز و نیز مذاقه در بازار کتب حقوقی، به وضوح حکایت از نبود یا کمبود مؤثر کتب و منابع کاربردی و عملی حقوقی است که ضمن فرهنگ‌سازی در حوزه حقوق خانواده و آشنا ساختن زوجین و خانواده‌ها به حقوق شرعی و قانونی خود در عمل، رهنمودی بسیط و روان در جهت حل و فصل دعاوی حقوقی و نحوه طرح دعاوی خانوادگی و دفاع در برابر آن، به لحاظ کاربردی گام بردارند.

جای بسی خوشبختی است که جلد نخست کتاب "حقوق خانواده به زبان ساده" با ملحوظ داشتن هدف فوق، "راهنمای عملی و کاربردی نحوه مطالبه مهریه در محاکم دادگستری و مراجع ثبتی" را بر خانواده‌های محترم و جامعه حقوقی کشور تقدیم داشته و مورد استقبال شایان و امتنان‌آمیز قضات محترم دادگستری وکلای محترم، اساتید و دانشجویان محترم حقوقی و قضایی و دست‌اندرکاران مربوطه نیز واقع گردیده است. از این‌روست که جلد دوم "حقوق خانواده به زبان ساده"، اختصاص به "ازدواج و طلاق" داشته و پیش‌روی خوانندگان محترم قرار دارد.

این کتاب، با هدف آشنایی خوانندگان و خانواده‌های محترم به حقوق خانواده در عمل، "راهنمای عملی نحوه طرح دعاوی حقوقی مربوط به ازدواج و طلاق" را نیز به دست می‌دهد و یقیناً، به سان گذشته، محل توجه و التفات جامعه حقوقی کشور، قضات و وکلای محترم، دانشجویان، کارآموزان قضاوت و وکالت و سایر علاقمندان تحصیل کرده نیز واقع خواهد گشت:

آب دریا را اگر نتوان کشید پس به قدر تشنگی باید چشید

کتاب حاضر در سه فصل مجزا تدوین شده است: فصل نخست آن به نکاح و موضوعات مرتبط با آن، خواستگاری، حالات حقوقی خواستگاری، نامزدی، حالات حقوقی نامزدی، قابلیت صحنی برای ازدواج، موانع ازدواج و ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجی و نظام حقوقی ازدواج زنان ایرانی با اتباع خارجی، شرایط صحت نکاح، شروط ضمن عقد نکاح، ازدواج موقت از منظر

قانون و از نگاه عموم، مهریه و آثار نکاح و انحلال آن اختصاص دارد. در فصل دوم، به موضوع طلاق، موجبات، شرایط طلاق و موارد امکان درخواست طلاق از سوی زن و مرد، آثار گواهی عدم امکان سازش، انواع طلاق و شرایط و احکام مشترک طلاق خلع و مبارات، آثار طلاق نسبت به اطفال و احکام عده می‌پردازد. این دو فصل، اجمالاً به مسائل نظری ازدواج و طلاق پرداخته و به عنوان پیش‌درآمدی بر فصل سوم کتاب می‌باشند.

در فصل سوم، راهنمای عملی و کاربردی نحوه طرح دعاوی خانوادگی در خصوص ازدواج و طلاق بررسی و ارائه می‌گردد. بخش نخست این فصل، نحوه طرح دعاوی حقوقی مربوط به ازدواج، قلمرو جغرافیایی دادگاه‌های خانواده تهران، نحوه تدوین و نگارش دادخواست حقوقی، دعاوی مربوط به خواستگاری و نامزدی، دعاوی مربوط به قابلیت صحتی برای ازدواج، دعاوی مربوط به موانع نکاح، دعاوی مربوط به صحت نکاح، وکالت در نکاح و حقوق و تکالیف زوجین به یکدیگر، دعاوی مربوط به مهریه، و نحوه وصول و مطالبه مهریه در محاکم دادگستری و مراجع ثبتی، نکاح موقت، انحلال و فسخ نکاح، به تفکیک بیان می‌گردد. در بخش دوم، دعاوی کیفری مربوط به ازدواج و طلاق، نحوه تشکیل پرونده کیفری، دعاوی جزایی مرتبط با ازدواج و طلاق، ترک انفاق، نکاح غیرشرعی، عدم ثبت واقعه ازدواج دائم، طلاق و رجوع، نکاح قبل از بلوغ، تدلیس و فریب در ازدواج، سقط جنین، توهین، هتک حرمت و ضرب و جرح ارائه شده است.

در جای جای فصل سوم کتاب، همواره تلاش بر این بوده، راهنمای عملی و کاربردی نحوه طرح دعاوی مزبور، به زبانی ساده، همراه با نمونه‌های عینی دعاوی مذکور و شیوه تدوین و تنظیم دادخواست‌های حقوقی یا شکایت‌های کیفری مربوطه ارائه گردد تا بدین ترتیب، خوانندگان محترم، در تطبیق داده‌های نظری با نمونه‌های عملی دچار تشکیک و تردید نگشته و بتوانند با مطالعه مناسب کتاب، استفاده مؤثر از صورت مسأله و نیاز حقوقی خویش بزنند و به شکل مناسبی، "حقوق خانواده در عمل" را دریابند. در بخش ضمایم کتاب، نکته‌ها و بایدهای عملی و کاربردی ازدواج و طلاق، بدو قالب اطلاعات و بخش‌نامه‌های ثبتی مربوطه و سپس، به صورت بایسته‌های کاربردی ازدواج و طلاق به شکل طرح سؤال و سخن، ارائه شده است. نکات مطروحه در این قسمت، از زمره سئوالات موجود در اذهان خانواده‌ها و حتی، جامعه حقوقی کشور بوده که همراه با پاسخ‌های عینی هریک آورده شده است.

در همین بخش، نمونه درخواست‌های خانوادگی، نمونه قرارهای و آراء محاکم در دعاوی خانوادگی، فهرست دادرهای عمومی و انقلاب تهران، فهرست مراکز انتظامی تهران بزرگ و فهرست مناطق ثبتی تهران نیز به منظور آشنایی هرچه بیشتر خوانندگان محترم ارائه شده است.

گرچه، تلاش بر آن بود مجموعه "حقوق خانواده به زبان ساده" (ازدواج و طلاق) با زبانی بسیط و روان و در عین حال، با متدی کاربردی و عملی به منظور پاسخ‌گویی به نیازهای حقوقی و قانونی خوانندگان و خانواده‌های محترم ارائه گردد، معهذا نگارنده بر این باور است تا نیل به هدف مقصود، باید مسیر پرعشق و اندیشه‌ای را پیمود و این مهم نیز میسر نگردد جز با هم‌اندیشی مؤثر و همدلی مناسب جامعه حقوقی کشور، خانواده‌های محترم و علاقمند، کلیه

صاحبان گفتمان و پژوهش و دانشجویان همواره دانش‌پژوه و سایر موکلین و همکاران محترمی که به سلامت و سعادت روزافزون بنیان سبزینه خانواده و رونق رو به رشد میوه‌های باغ این سرای عشق و محبت اندیشیده و آن را با جان و دل پاس می‌دارند.

امید است خانواده‌های ایرانی به سان باران، همواره مهربان و بارانی، به مانند زمین، همواره بی‌کران و زمانی و چو آسمان، همیشه آبی و روحانی در مقام جلب و جذب خواسته‌ها و تمایلات تفاهم‌زا و توافق جوی خانوادگی خویش برآمده و کانون گرم مهربانی و بارانی خانواده خود را سبزینه‌سرای عشق‌پردازی و مهر سنجانی و حمیت انسانی قرار داده و گل‌های باغ این بوستان را به نیکی و نکویی پاس داشته و مجدثانه، از هدایت آن‌ها به محاکم و مراجع قضایی و قانونی پرهیز نموده تا روح لطیف و ظریف آنان، سرشار از عشق و محبت و تهمیر آفتابی و درخشش مهنایی بوده و بدانیم که فرزندان ما شایسته آنند که از زندگی بهتری برخوردار باشند.

در پایان، شایسته است تقدیر بی‌شائبه خویش را نثار کلیه اساتید محترم، حقوق‌دانان معظم، قضات مکرم، همکاران محترم و وکلای گرانمایه دادگستری و دعاوی نموده که یقیناً، اثر حاضری، محصول مصاحبت و هم‌نشینی روزافزون با آن‌ها در محافل علمی و دانشگاهی و مجالس حقوقی و حرفه‌ای بوده و بدون لطف و عنایت آن‌ها، نگارش حاضر، میوه کامل به دست نخواهد داد:

بلبل از فیض گل آموخت سخن ورنه نبود این همه قول و غزل، تبییه در منقارش

ضمن آن که، نکته‌سنجی‌ها و نکته‌بینی‌های همکاران محترم در دفتر حقوقی و بین‌المللی علیا و مؤسسه حقوقی نیک‌داد و موکلین و مراجعان محترم در طرح موضوعات و مسائل حقوقی خانوادگی شایسته تشکر و رهنمودهای ارزنده جناب استاد، آقای دکتر علی مدرس، خانم دکتر منصوره محمدحسن جمارانی (مسیح) و خانم دکتر شیرین بایسته امتنان بوده و همکاری آقای داود ناصری و خانم آمنه حیدری در ویرایش کتاب، خانم‌ها میراندا انصاری و مهسان صانعی در طراحی جلد و همیاری آقای مجید هوشی و خانم زهرالسادات خدادادی در بازخوانی و مقابله «تئون و زحمات مدیریت محترم انتشارات فرانک و خانم مژگان ثمری در حروفچینی و صفحه‌آرایی و چاپ کتاب قابل تقدیر است. همچنین، بذل عنایت و التفات همیشگی همسر حقوقدان و فرزندان نیک‌اندیشم در تحمل زندگی شبانه‌روزی و کالت و کتابت، جای تشکر دارد.

زندگی در صدف خویش گهر سفتن است.

مؤسسه حقوقی نیک‌داد

محمدرضا زمانی درمزاری (فرهنگ)

Attorneyatlaw1352@yahoo.com

(تهران - ۱۳۸۳/۱۰/۱۷)